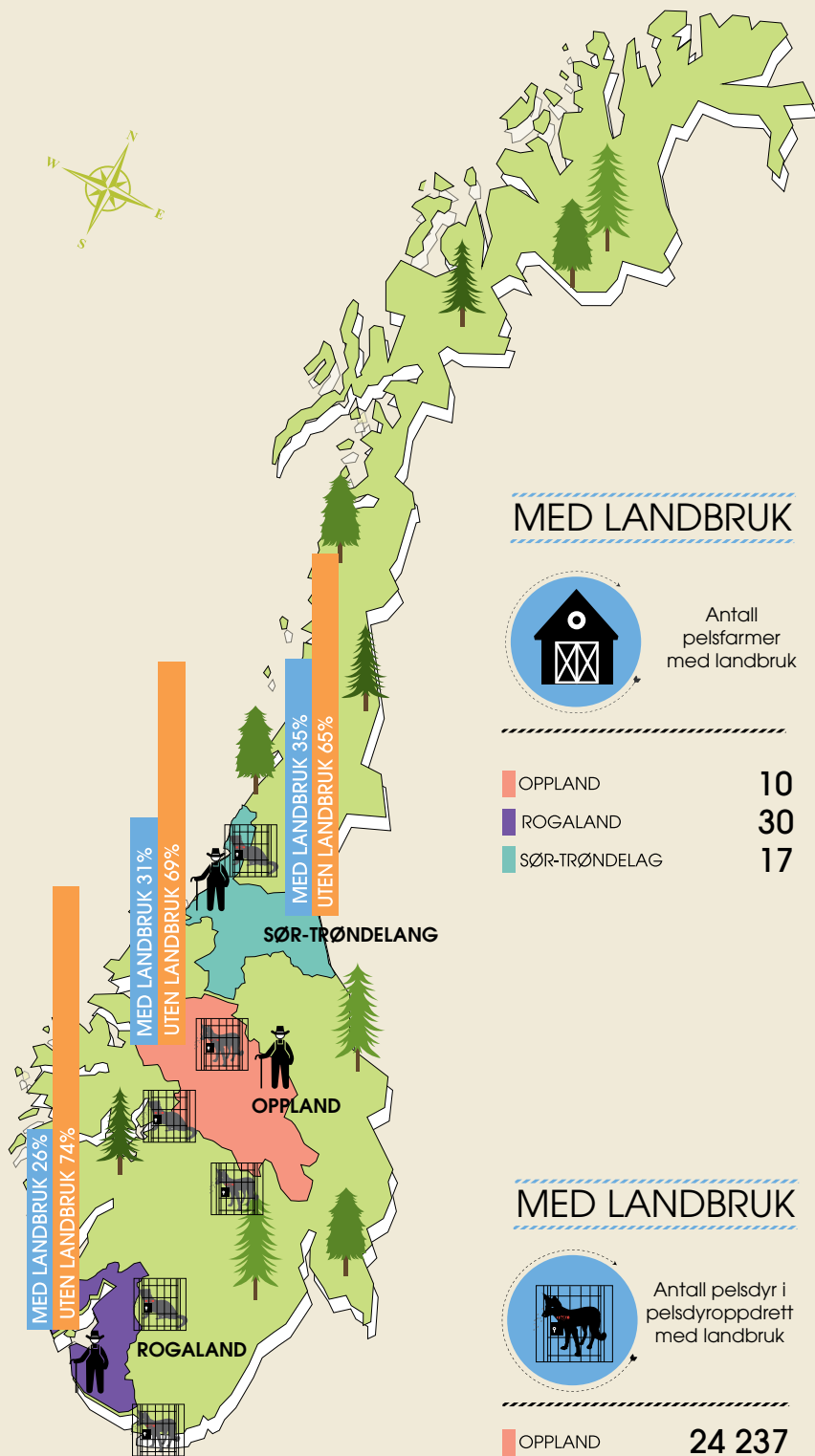

PELSDYROPDRETT I NORGE – LANDBRUK ELLER INDUSTRI?

■ Andel pelsdyr på farmer uten landbruk
■ Andel pelsdyr på farmer med landbruk

60%

av norske pelsfarmer drives uten tilknytning til landbruk

UTEN LANDBRUK

Antall pelsfarmer uten landbruk

MED LANDBRUK

Antall pelsfarmer med landbruk

OPPLAND	10
ROGALAND	30
SØR-TRØNDELAG	17

67%

av norske pelsdyr holdes uten tilknytning til landbruk

UTEN LANDBRUK

Antall pelsdyr i pelsdyroppdrett uten landbruk

MED LANDBRUK

Antall pelsdyr i pelsdyroppdrett med landbruk

OPPLAND	24 237
ROGALAND	175 992
SØR-TRØNDELAG	30 513

OPPLAND	61 939
ROGALAND	329 000
SØR-TRØNDELAG	78 503

Rapport

Pelsdyroppdrett i Norge – landbruk eller industri?

Susanna Lybæk
Susanna Lybæk
vitenskapelig rådgiver
biolog

Anton Krag
Anton Krag
daglig leder
biolog

Karen Frivik
Karen Frivik
informasjonsansvarlig
journalist

Dyrevernalliansen, juni 2014

Om Dyrevernalliansen

Dyrevernalliansen er en nasjonal organisasjon som arbeider for å bedre forholdene for dyr. Fokusområdene er dyr i pelsdyroppdrett, landbruk og dyreforsøk.

Dyrevernalliansen er en fagbasert organisasjon med ti ansatte bestående av blant annet biologer, jurist, statsviter, agronom og journalist.

Dyrevernalliansen tar initiativ til og utarbeider fagnotater og rapporter, og innhenter faglige data fra inn- og utland. Dyrevernalliansen er høringsinstans for blant annet Mattilsynet og jobber for å påvirke politikere til å utforme en mer dyrevennlig politikk.

Dyrevernalliansen har rundt 6.000 medlemmer og finansieres av medlemskontingent, sponsorer og statstilskudd.

Mer informasjon om Dyrevernalliansen finnes på
www.dyrevern.no/om

Forord

Pelsdyrnæringen er omstridt i Norge og fem politiske partier vil avvike den. Regjeringen Stoltenberg II annonserte 23. august 2013 nedsettelsen av et pelsdyrutvalg som vil foreta en egen gjennomgang av pelsdyrnæringen og der vurdere forholdene enten for fortsatt drift eller en styrt avvikling av pelsdyrhold i Norge. Innstillingen skal leveres mot slutten av året 2014.

En del av debatten rundt pelsdyrindustrien har vært rettet inn mot pelsdyrholdets betydning for landbruket. Leder av Bonde- og småbrukarlaget, Merete Furuberg uttaler for eksempel at "Pelsdyr er en viktig distriktnæring, og i kombinasjon med andre husdyrproduksjoner bidrar næringen til robuste gårdsbruk med flere bein å stå på. Skulle pelsdyrnæringen bli avvirket, vil en viktig del av inntektsgrunnlaget på disse gårdene forsvinne".⁽¹⁾ Høyrepolitiker Siri Jordbrekk Forsberg uttaler at "Pelsdyrnæringa er viktig for landbruket".⁽²⁾

Mot denne bakgrunnen har Dyrevernalliansen undersøkt i hvilken grad pelsdyroppdrettet er knyttet til landbruket og hvordan omfanget av denne næringen nå er i de ulike fylkene.

Mesteparten av rapporten er basert på tall fra Statens Landsbruksforvaltning (SLF) og tilskuddsordninger som inneholder en rekke data rundt pelsdyrbrukene. Beregninger er gjort ut ifra lister over tilskudd til landbruksstøtte og driftstilskudd for pelsdyroppdrettere og bønder i hele landet.

Susanna Lybæk og Anton Krag har utarbeidet tallmaterialet og statistikk. Karen Frivik har skrevet kapitlene.

Vi takker SLF for velvillig hjelp og deling av statistikk og tallgrunnlag.

A handwritten signature in blue ink that reads "Anton Krag". The signature is written in a cursive style and is underlined.

Anton Krag
daglig leder

Dyrevernalliansen

Innholdsfortegnelse

Om Dyrevernalliansen	2
Forord	3
Sammendrag.....	5
Bakgrunn og metode	6
Færre pelsdyroppdrettere	7
Pelsdyroppdrettere flest produserer ikke mat.....	8
Industrialisering i de største pelsdyrfylkene	8
Pelsdyroppdrett og landbruk fylkesvis.....	9
Antallet pelsdyr per farm øker	12
Antall pelsdyr i de ulike fylkene	14
Pelsdyrholdets utbredelse i kommuner	14
Pelsdyrindustri på store fellesområder	18
Drøffelse	20
Referanser.....	22

Sammendrag

Formålet med undersøkelsen var å belyse i hvilken grad pelsdyrnæringen bidrar til å opprettholde landbruksvirksomheten i Norge. Det har tradisjonelt vært en oppfatning at dette er et ekstra bein å stå på for bonden og at det hindrer nedleggelse av bruk som ellers ikke ville greid seg. Tilknytningen til norsk landbruk er også et argument som jevnlig benyttes både av Norsk Pelsdyrslag og Bonde- og småbrukarlaget.

Et annet formål har vært å undersøke hvordan omfanget av pelsindustrien arter seg. Her har vi undersøkt fylkesvis og kommunal fordeling av pelsdyr og farmer, samt sett på grad av industrialisering.

Dette har vært viktig for å kunne gjøre seg opp et tidsriktig bilde av denne næringen, basert på et reelt faktagrunnlag.

Undersøkelsen er i all hovedsak basert på nedbrytning av tallmateriale vi har fått oversendt fra Statens landbruksforvaltning (SLF), henholdsvis fra januar og august 2013. Dette er blant hovedfunnene:

- **Pelsdyroppdrett er ingen viktig binæring for norsk landbruk.**
- **Blant landets 271 pelsdyroppdrettere, er det kun 108 (40 prosent) som driver med matproduksjon.**
- **Det fremgår også at to tredjedeler (67 prosent) av landets rundt en million pelsdyr holdes av pelsdyroppdrettere som ikke driver med matproduksjon.**

Kort oppsummert viser funnene at 60 prosent av pelsdyroppdretterne ikke driver med matproduksjon. De største anleggene tilhører også denne gruppen. I dette segmentet har det oppstått en form for industri der hvert enkelt pelsdyranlegg huser flere tusen dyr.

Industrialiseringen viser seg gjennom satsningen på stadig flere dyr kombinert med en avvikling av matproduksjonen. Fra at farmene tradisjonelt hadde noen hundre dyr, har de største minkfarmene i dag fra 10.000-40.000 dyr, mens de største revefarmene har fra 4.000 og opp til 12.500 individer.

Det er ingen klar sammenheng mellom fylker som har mange pelsfarmer og fylker som har skrinn matjord. Det største pelsdyrfylket, Rogaland, er samtidig blant de aller beste jordbruksfylkene i landet.

Denne gjennomgangen av data viser at pelsdyrhold i dagens Norge har liten eller ingen betydning for norsk landbruk og matproduksjon.

Bakgrunn og metode

Andelen norske pelsfarmer uten tilknytning til annet landbruk er beregnet ut fra oversikter over søknader for tilskudd til landbruket fra Statens Landbruksforvaltning (SLF).⁽⁴⁾

Disse tallene gir en oversikt over antall pelsanlegg, antall dyr på hvert enkelt anlegg og hvorvidt innehaver også står oppført med matproduksjon, både dyrkning av mat og husdyrhold.

Ifølge SLF søker i praksis alle om dette tilskuddet.

Pelsfarmer med tilknytning til annet landbruk ble definert som:

- farmer med produksjonstilskudd utover tilskuddene en pelsdyroppdretter vil motta
- farmer med 50 eller flere dyr utover pelsdyrene (25 eller flere for storfe), da dette ofte vil gi en indikasjon på at gården har kommersiell landbruksdrift, og ikke kun hobbyhold

Bedrifter med svært få pelsdyr (for eksempel dyreparker og skoler) ble utelatt av denne undersøkelsen.

En liten andel av pelsdyroppdretterne uten landbruks tilknytning i denne undersøkelsen, står oppført på samme gårds-/bruksnummer som personer tilknyttet landbruk. Dette gjelder 34 pelsdyrfarmere. Det er vanskelig å fastslå om disse har felles økonomi. Langt de fleste av disse er menn. Mange holder også til på fellesområdene og står oppført med egne foretak.

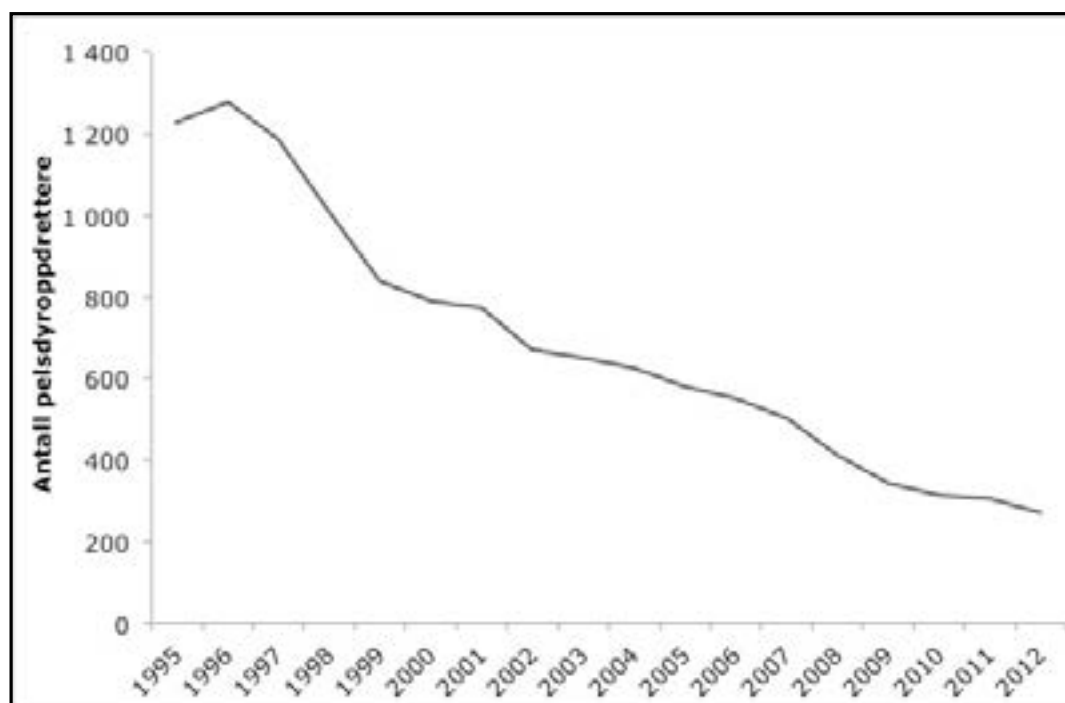

Færre pelsdyroppdrettere

Siden 1996 har antallet pelsdyroppdrettere i Norge gått jevnt nedover. Fra å telle rundt 1.300 oppdrettere var antallet nede i 271 ved siste telling i 2013 (figur 1).^(4,5) Det innebærer en reduksjon på rundt 80 prosent over 17 år. Det vil si at fire av fem pelsdyroppdrettere har gitt seg i denne perioden, eller drøyt 1.000 personer.

Det er flere årsaker til dette. I 2012 intervjuet Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) oppdrettere som hadde sluttet. De begrunnet avviklingen med blant annet nye forskrifter, dårlig lønnsomhet, høy alder og negativ omtale.⁽⁶⁾

Samtidig har antallet pelsdyr i Norge vært omtrent konstant. Dette er fordi størrelsen på besetningene på de fleste pelsdyranleggene har økt betydelig.⁽⁴⁾

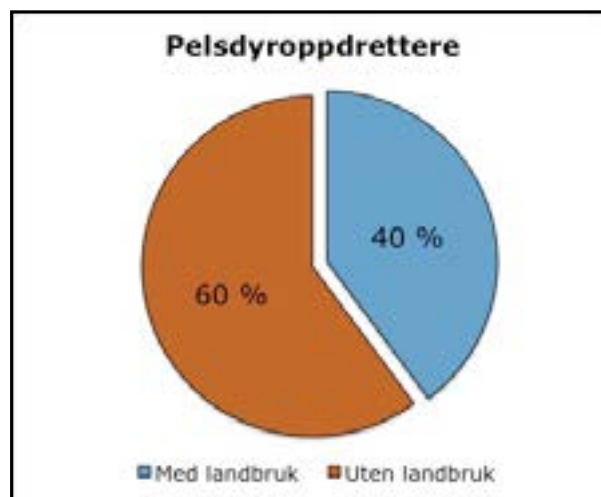

Figur 1. I løpet av nesten 20 år har antallet pelsdyroppdrettere blitt redusert med rundt 80 prosent. Diagrammet viser antall pelsdyroppdrettere ved utgangen av året, etter tall fra Statens Landbruksforvaltning.^(4,5)

Pelsdyroppdrettere flest produserer ikke mat

En gjennomgang av de siste tallene fra Statens Landbruksforvaltning (SLF) viser at strukturen i driftsformene har endret seg betydelig. Mens pelsdyroppdretterne tradisjonelt har drevet med rev eller mink som tilleggsnæring til gårdsdrift og matproduksjon, driver nå et stadig økende antall kun som pelsdyroppdrettere og ikke som bønder. Tallmaterialet avdekker at 60 prosent av dagens pelsdyroppdrettere ikke driver med annet landbruk i det hele tatt.

Det er totalt 271 pelsdyroppdrettere i Norge (2013) fordelt på 250 farmer, hvorav 108 er tilknyttet matproduksjon gjennom vanlig landbruk. I 2013 var det 42.700 gårdsbruk her i landet.⁽³⁾ Hele 163 av landets oppdrettere driver ikke med matproduksjon i det hele tatt, men kun med pelsdyroppdrett. Dermed er det kun 40 prosent av norske pelsdyroppdrettere som driver med landbruk i tillegg til oppdrettet, mens altså 60 prosent ikke er matprodusenter (figur 2). Noen oppdrettere driver med annen virksomhet, for eksempel håndverksfag, men omfanget av dette er ikke del av denne undersøkelsen.

Figur 2. 60 prosent av norske pelsdyroppdrettere driver ikke med matproduksjon.

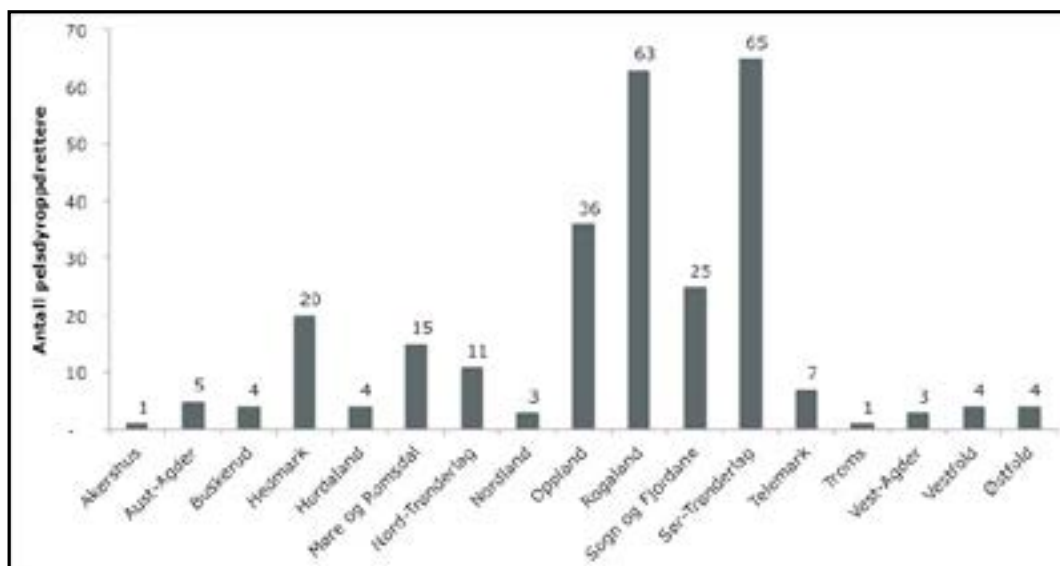
Industrialisering i de største pelsfylkene

Det er i hovedsak fem fylker der det har vært en viss satsning på pelsdyr. Dette gjelder Rogaland, Sør-Trøndelag, Oppland, Sogn og Fjordane og Hedmark. I disse fylkene har det foregått en industrialisering av pelsdyrholdet, ofte med vekt utelukkende på pelsdyroppdrett, og tidvis med svært omfangsrike anlegg som huser flere tusen dyr.

Rogaland og Sør-Trøndelag er de fylkene i Norge som har flest pelsdyroppdrettere. Her finnes drøyt 60 pelsdyrforetak. Antallet er likevel beskjedent sammenlignet med antall gårdsbruk i disse fylkene.

De nest største fylkene på pels (Oppland, Sogn og Fjordane, Hedmark) har henholdsvis 36, 25 og 20 pelsdyranlegg (figur 3). Dette antallet er også svært lavt sammenlignet med antall gårdsbruk i de samme fylkene.

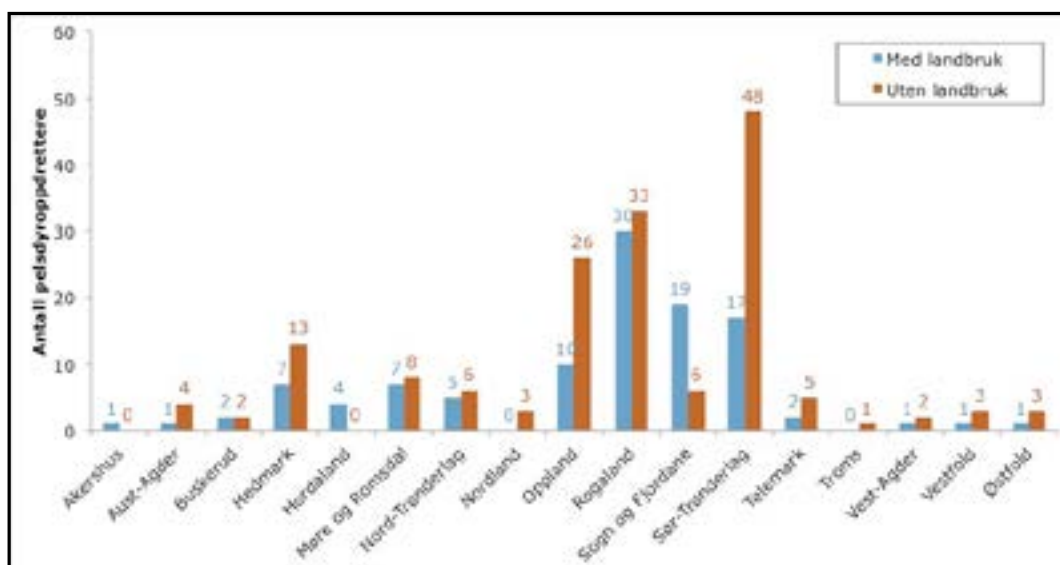
I store landbruksfylker som Vest-Agder, Vestfold, Akershus, Aust-Agder og Østfold er det fra 1-5 pelsfarmer per fylke. I hele Nord-Norge er det bare 4 pelsfarmer (figur 3).

Figur 3. Fylkesvis fordeling av pelsdyroppdrettere.

Pelsdyroppdrett og landbruk fylkesvis

I de fem største pelsfylkene driver flertallet av pelsdyroppdrettere kun med pels og ikke med matproduksjon og gårdsdrift (figur 4).

Figur 4. Fylkesvis fordeling av pelsdyroppdrettere med og uten annen landbruksvirksomhet.

Sør-Trøndelag har flest oppdrettere med totalt 65 stykker, i hovedsak rev. Her driver drøyt to av tre oppdrettere kun med pelsdyr. 17 av oppdretterne har matproduksjon i tillegg, mens 48 oppdrettere ikke produserer mat.

Oppland har 36 oppdrettere. Av disse er det bare ti stykker som driver med landbruk og matproduksjon. Det vil si at rundt tre av fire oppdrettere ikke har befatning med landbruksvirksomhet.

Hedmark fylke har 20 pelsdyroppdrettere, bare 7 av disse driver med matproduksjon.

Sogn- og Fjordane har 25 pelsdyroppdrettere. 19 av disse driver også med landbruksvirksomhet. Dette fylket skiller seg dermed fra de andre større pelsfylkene ved at flesteparten også har gårdsdrift.

Rogaland, landets største fylke på mink, har en nokså jevn fordeling. Her driver 33 av totalt 63 oppdrettere kun med pels og ikke med matproduksjon, altså 52 prosent. 48 prosent av oppdretterne produserer mat i tillegg.

Man kan likevel stille spørsmål ved at det ikke er flere av oppdretterne som driver med matproduksjon i Rogaland, all den stund noe av den beste matjorden i landet befinner seg nettopp i Rogaland og på Jæren. Rogaland skiller seg dessuten fra de andre fylkene ved den enorme mengden pelsdyr, i hovedsak mink. Rundt halvparten av alle landets pelsdyr holdes her, hvilket utgjør rundt en halv million mink.

MED LANDBRUK					
Fylke	Antall pelsfarmer	Antall rev i pelsdyroppdrett	Antall mink i pelsdyroppdrett	Totalt antall pelsdyr i oppdrett	Andel av pelsdyr i fylket
Akershus	1	355	0	355	100 %
Aust-Agder	1	368	0	368	8 %
Buskerud	2	1 165	0	1 165	43 %
Hedmark	7	5 419	26 880	32 299	47 %
Hordaland	4	3 103	0	3 103	100 %
Møre og Romsdal	7	2 689	10 920	13 609	49 %
Nord-Trøndelag	5	-	16 122	16 122	38 %
Nordland	0	-	0	-	0 %
Oppland	10	18 711	5 526	24 237	31 %
Rogaland	30	576	175 416	175 992	35 %
Sogn og Fjordane	19	15 741	15 360	31 101	53 %
Sør-Trøndelag	17	20 433	10 080	30 513	26 %
Telemark	2	-	4 572	4 572	15 %
Troms	0	-	0	-	0 %
Vest-Agder	1	391	0	391	3 %
Vestfold	1	1 036	0	1 036	9 %
Østfold	1	1 473	0	1 473	5 %
Totalt	108	71 459	264 876	336 335	

Tabell 1. Fylkesvis fordeling av pelsdyr på pelsdyrfarmer der det også er oppført at det drives landbruk og matproduksjon.

Pelsdyroppdrett inngår ikke som en viktig del av landbruket i de aller fleste av landets fylker. Det er to hovedgrunner til dette. Det ene er at flertallet av oppdretterne faktisk ikke driver med landbruk. Det andre er at de fleste av landets fylker har så få pelsdyranlegg at de utgjør en ubetydelig del av næringsvirksomheten i fylket.

I store landbruksfylker som Vest-Agder, Vestfold, Akershus, Aust-Agder og Østfold er det svært få pelsdyranlegg, med 1-5 anlegg per fylke. Samtidig er det her kun én pelsfarm i hvert av fylkene der inneholder også driver med matproduksjon (tabell 1).

I hele Nord-Norge er det til sammen fire pelsdyroppdrettere. Ingen av disse har tilknytning til landbruket (tabell 1).

Telemark har sju pelsdyranlegg og Buskerud har fire. I hvert av disse fylkene er det to av pelsdyrforetakene som også er tilknyttet landbruk og matproduksjon.

Heller ikke i Hedmark, Hordaland, Møre og Romsdal eller Nord-Trøndelag kan pelsdyroppdrett sies å ha noen betydning for opprettholdelse av det landbruket som drives der i dag. I disse fylkene er det fra fire til sju matproduserende bønder som driver pelsdyroppdrett. Resten driver kun med pels (tabell 1-2).

Det fylket der en finner størst kobling mellom matproduksjon og pelsdyroppdrett er Rogaland, med totalt 30 farmere som også er tilknyttet pelsdyrhold. Rogaland er som tidligere nevnt i underskudd på matjord og utviklingen innen pelsdyrholdet har her kommet i konflikt med matproduksjonen.⁽⁷⁾

Fylket har rundt 150.000 pelsdyr som holdes på anlegg der det også drives matproduksjon.

I de litt større pelsdyrfylkene Oppland og Sør-Trøndelag er det henholdsvis 10 og 17 av pelsfarmerne som driver gårdsdrift i tillegg. Dette representerer kun en drøy fjerdepart av pelsfarmerne i disse fylkene.

Sogn og Fjordane skiller seg ut ved at hele 19 av 25 pelsdyroppdrettere også driver med matproduksjon.

UTEN LANDBRUK					
Fylke	Antall pelsfarmer	Antall rev i pelsdyroppdrett	Antall mink i pelsdyroppdrett	Totalt antall pelsdyr i oppdrett	Andel av pelsdyr i fylket
Akershus	0	-	0	-	0 %
Aust-Agder	4	2 583	2 520	5 103	92 %
Buskerud	2	1 565	0	1 565	57 %
Hedmark	13	9 254	26 880	36 134	53 %
Hordaland	0	-	0	-	0 %
Møre og Romsdal	8	9 286	3 000	12 286	51 %
Nord-Trøndelag	6	7 615	16 500	24 115	62 %
Nordland	3	8 771	9 630	18 401	100 %
Oppland	26	19 843	42 096	61 939	69 %
Rogaland	33	3 200	325 800	329 000	65 %
Sogn og Fjordane	6	3 697	27 000	30 697	47 %
Sør-Trøndelag	48	78 503	0	78 503	74 %
Telemark	5	539	25 860	26 399	85 %
Troms	1	1 381	0	1 381	100 %
Vest-Agder	2	1 013	14 100	15 113	97 %
Vestfold	3	622	12 282	12 904	91 %
Østfold	3	-	33 018	33 018	95 %
Totalt	163	147 871	538 686	686 557	

Tabell 2. Fylkesvis fordeling av pelsdyr i de tilfeller der oppdretter ikke også driver med landbruk og matproduksjon. Som tidligere vist utgjør dette flesteparten av pelsdyroppdretterne, nemlig 60 prosent. Av tabellen fremgår det at det er disse farmene som også driver størst og har størst andel pelsdyr.

TOTALT I NORGE				
Fylke	Antall pelsfarmer	Antall rev i pelsdyroppdrett	Antall mink i pelsdyroppdrett	Totalt antall pelsdyr i oppdrett
Akershus	1	355	-	355
Aust-Agder	5	2 951	2 520	5 471
Buskerud	4	2 730	-	2 730
Hedmark	20	14 673	53 760	68 433
Hordaland	4	3 103	-	3 103
Møre og Romsdal	15	11 975	13 920	25 895
Nord-Trøndelag	11	7 615	32 622	40 237
Nordland	3	8 771	9 630	18 401
Oppland	36	38 554	47 622	86 176
Rogaland	63	3 775	501 216	504 991
Sogn og Fjordane	25	19 438	42 360	61 798
Sør-Trøndelag	65	98 935	10 080	109 015
Telemark	7	539	30 432	30 971
Troms	1	1 381	-	1 381
Vest-Agder	3	1 404	14 100	15 504
Vestfold	4	1 657	12 282	13 939
Østfold	4	1 473	33 018	34 491
Totalt	271	219 330	804 562	1 022 892

Tabell 3. Fylkesvis fordeling av pelsdyr i Norge.

Antallet pelsdyr per farm øker

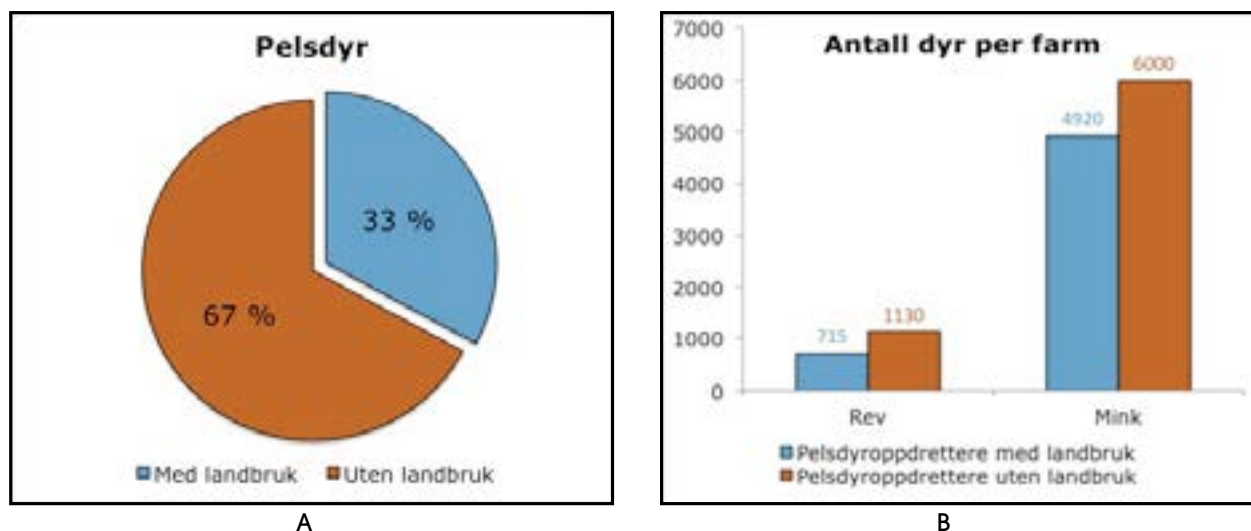
I overkant av en million rev og mink sitter i dag i bur på pelsfarmer rundt om i landet. Antallet dyr har holdt seg noenlunde konstant, mens antallet farmer er redusert betydelig, og har gått ned med hele 80 prosent over en periode på 17 år. Dette innebærer at driftsformen i stor grad har endret seg. Mens det tidligere var vanlig med noen hundre pelsdyr, huser et stadig økende antall farmer en besetning på over 1.000 dyr.

De største anleggene har fra 30.000 til 40.000 dyr. Det kreves ingen konsesjon for å starte med pelsdyr, og landbruksmyndighetene har heller ikke satt noen øvre grense på antall dyr man kan ha på et anlegg.

Antallet dyr er beregnet ut ifra det oppgitte antallet avlstisper fra datamaterialet til Statens landbruksforvaltning (SLF).⁽⁶⁾ Det er vanlig å oppgi tallet på avlstisper når man teller dyr ved pelsfarmer.

For å få et nøkternt overslag over antallet dyr, har vi undersøkt hvor mange levedyktige valper det er vanlig at rev og mink i oppdrett får. Det er tatt utgangspunkt i at mink i gjennomsnitt får 5 valper, blårevtyper får 4,9 valper, mens sølvrevtyper får 3,1 valper. Dette samsvarer med valperesultatet for 2013.⁽⁹⁾ Det er tatt utgangspunkt i en revebeholdning bestående av 28 prosent blårevtyper og 72 prosent sølvrevtyper, som tilsvarer fordelingen av forsikrede dyr i Pelsdyrtrygdlaget i 2012.⁽¹⁰⁾ Avlshanner er ikke tatt med i beregningene.

// Større besetninger på anlegg som ikke er tilknyttet landbruket

Figur 5.

A: To tredjedeler av norske pelsdyr holdes av oppdrettere som ikke har tilknytning til landbruket.

B: Det er langt flere mink enn rev på norske pelsfarme. Pelsdyroppdrettere uten landbruk holder flere pelsdyr enn dem som også driver med landbruk og matproduksjon. Tall basert på median antall dyr per farm.

To tredjedeler av norske pelsdyr holdes av oppdrettere som ikke har tilknytning til landbruket. I dag holdes rundt 700.000 dyr på anlegg der det kun drives med pelsdyr og ikke landbruk, mens 340.000 dyr holdes av oppdrettere som også driver landbruk. To tredjedeler av dyrene befinner seg altså på anlegg uten tilknytning til landbruket (figur 5A). Pelsdyranlegg uten tilknytning til landbruk kan sies å bære et mer industrielt preg. Oppdrettere som kun driver med pels, har flere pelsdyr enn dem som også driver med matproduksjon (tabell 2).

I Buskerud driver halvparten av landets fire farmer uten tilknytning til landbruket, og disse har 57 prosent av dyrene. I Telemark driver fem av syv oppdrettere uten tilknytning til landbruket og holder 85 prosent av dyrene. I Rogaland driver 52 prosent kun med pelsdyroppdrett, men har samtidig 65 prosent av alle pelsdyrene i fylket. I Østfold driver tre av fire uten landbruk og holder samtidig 95 prosent av dyrene. I Vest-Agder driver to av tre kun med pels og har 97 prosent av dyrene. Man ser samme mønster i Vestfold der pelsdyroppdrettere uten tilknytning til landbruket teller tre av fire, mens de holder hele 91 prosent av det samlede antall pelsdyr i fylket.

Det er en tydelig trend at de som kun driver med pelsdyroppdrett uten tilknytning til matproduksjon også holder en større mengde dyr på oppdrettsanleggene sine - og dermed kan sies å drive mer industrielt.

Sogn og Fjordane følger også denne trenden. Fylket skiller seg ut ved at bare 6 av 24 anlegg driver med pels uten landbrukstilknytning. Samtidig befinner hele 47 prosent av fylkets pelsdyr seg på disse 6 anleggene (tabell 2).

// Mink

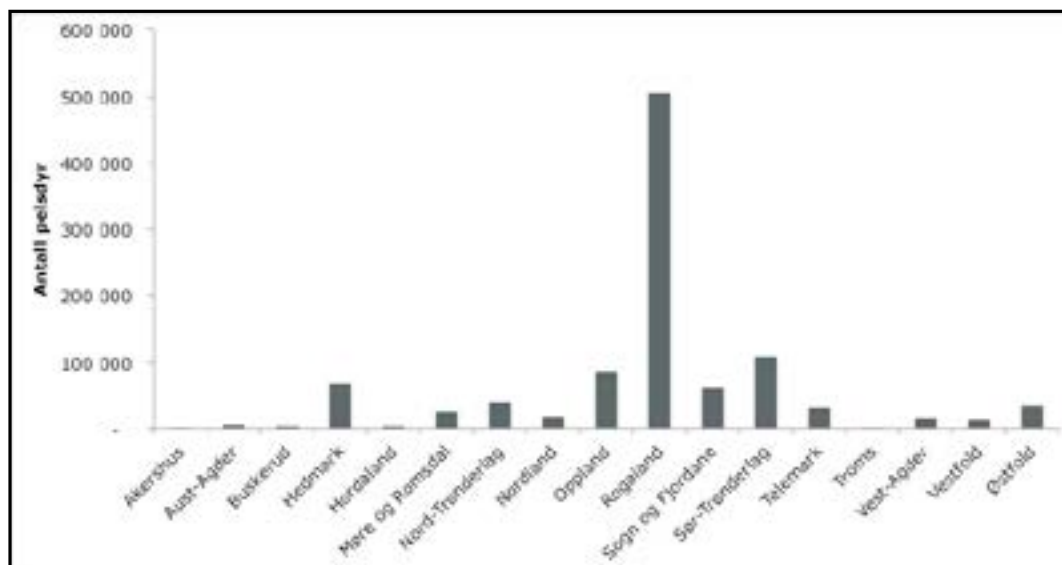
Minkanleggene har de absolutt største besetningene. I median er det beregnet 4.920 dyr der det også drives landbruk, imot 6.000 dyr der det kun er pelsdyrindustri. Det er store forskjeller i besetningsstørrelser innen minkholdet, og det varierer fra under 1.000 til over 40.000 dyr per oppdrettsanlegg. Rogaland er det fylket med flest dyr per anlegg. Der har hvert femte pelsdyranlegg 10.000 dyr eller mer. Dette omfatter 12 av i alt 63 oppdrettsanlegg. Tre av disse oppdretterne holder over 30.000 dyr.

// Rev

For rev er forskjellene større. Her finner vi nesten 50 prosent økning i antallet dyr der det kun drives med pelsdyr sammenlignet med anlegg der det også er gårdsdrift. Medianberegning viser 715 rev per farm, mot 1130 på industribaserte anlegg. Den største ansamlingen av oppdrettsrev befinner seg i Sør-Trøndelag som forsiktig anslått har nærmere 100.000 rev i bur (tabell 3).

Antall pelsdyr i de ulike fylkene

Ser man på antallet dyr er det svært store variasjoner mellom fylkene (figur 6). Rogaland skiller seg fra de andre fylkene ved den store mengden pelsdyr, hovedsakelig mink (figur 6 og tabell 3).

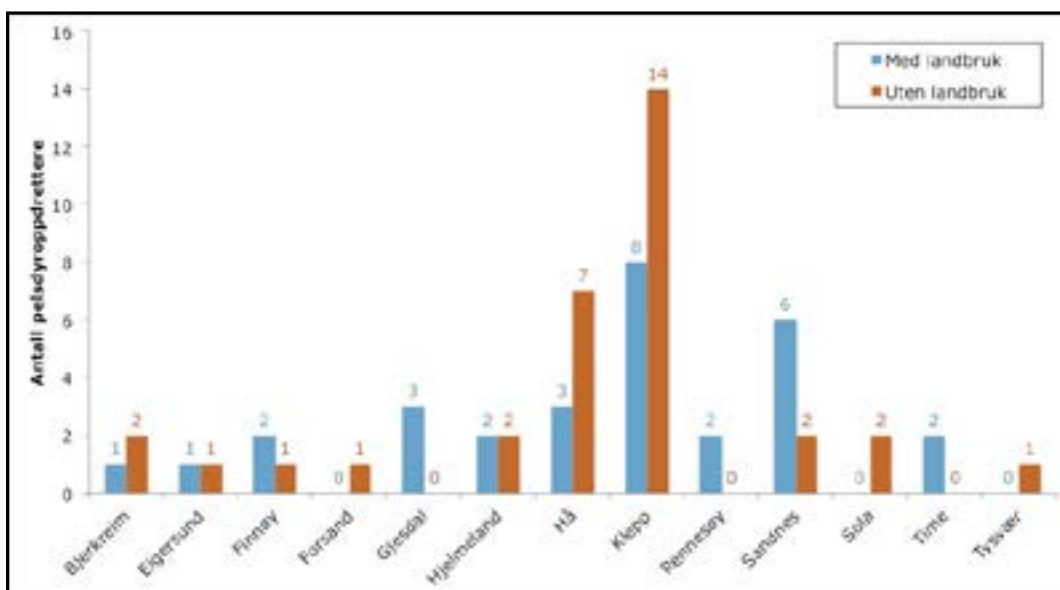
Figur 6. Fylkesvis fordeling av pelsdyr.

I Rogaland var det drøyt en halv million pelsdyr i 2013, i all hovedsak mink. Det fylket som kommer tettest opp mot Rogaland er Sør-Trøndelag med i overkant av 109.000 individer, hovedsakelig rev. Vi ser her at Rogaland har nesten fem ganger så mange dyr som Sør-Trøndelag og at Rogaland rommer rundt halvparten av alle landets pelsdyr (figur 6). De aller største anleggene er også i dette fylket. Hvert femte anlegg har 10.000 dyr eller mer. Det største anlegget har drøyt 40.000 dyr.

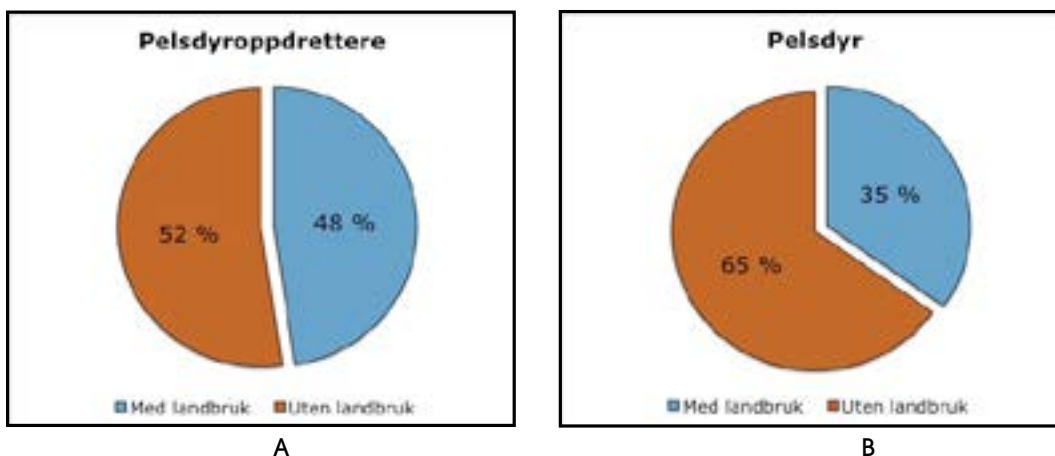
Pelsdyrholdets utbredelse i kommuner

I landets største pelsdyrfylke, Rogaland, driver 52 prosent av farmene uten annet landbruk. Disse anleggene har hele 65 prosent av alle dyrene, nærmere 330.000 pelsdyr, hovedsakelig mink (tabell 2 og figur 8).

Tilsvarende ser vi at de 6 pelsdyranleggene som driver uten tilknytning til landbruket i Sogn og Fjordane (av totalt 25 farmer) huser nesten halvparten av alle pelsdyrene i fylket, nemlig 47 prosent.

Figur 7. Fylkesvis fordeling av pelsdyr på pelsdyrfermer med og uten annen landbruksvirksomhet.

Figur 8.

A: 52 % av Rogalands pelsdyroppdrettere driver uten tilknytning til annet landbruk.

B: 65 % av Rogalands pelsdyr holdes på farmer uten tilknytning til annet landbruk.

// Rogaland

På landsbasis skiller enkelte kommuner seg ut ved at de har spesielt mange pelsdyr. Disse befinner seg hovedsakelig i Rogaland, nærmere bestemt i kommunene Klepp, Hå og Sandnes. Her finner vi også den største ansamlingen av pelsdyr, i all hovedsak mink som teller drøyt 350.000 dyr. Disse kommunene har samtidig det største antall pelsdyranlegg i fylket, med til sammen 40 bruk. Overvekten av pelsdyr befinner seg på anlegg som ikke er tilknyttet landbruket. Dette gjelder spesielt Klepp og Hå kommune (figur 7).

Klepp har 200.000 mink.

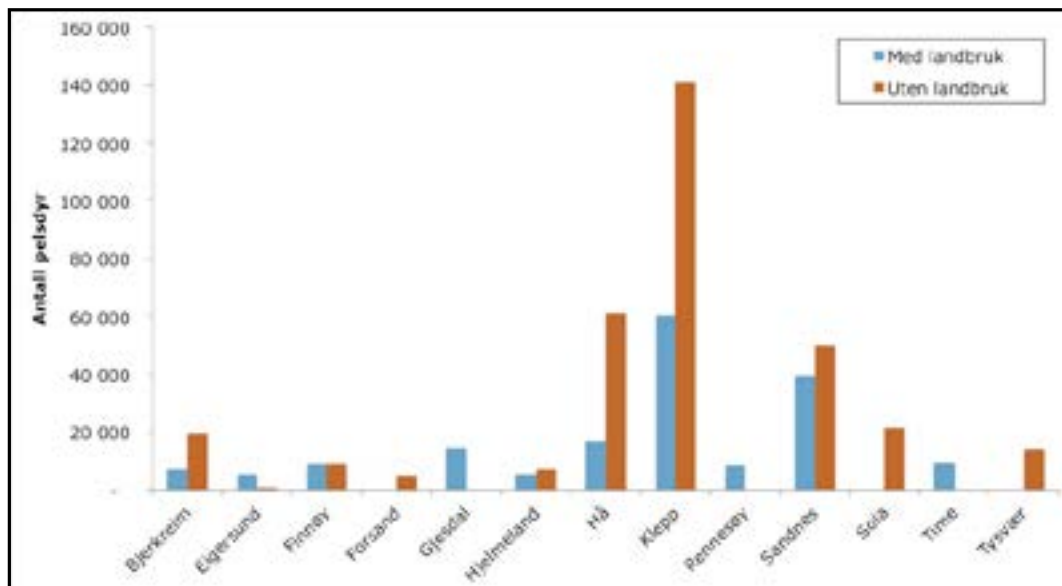
140.000, eller knapt tre fjerdedeler, holdes av oppdrettere som ikke driver med matproduksjon.

Hå kommune har 78.000 mink.

61.000, eller drøyt tre fjerdedeler holdes av oppdrettere som ikke driver med matproduksjon.

Sandnes kommune har 88.000 mink. Her holdes 49.000 (drøyt halvparten) av dyrene på anlegg som ikke har tilknytning til landbruket.

Det store antallet mink i Rogaland har skapt akutte problemer for jordbruket i blant annet Sandnes kommune. Bygging av pelsdyranlegg på matjord og medfølgende krav til arealspredning av ekskrementene, beslaglegger så store jordarealer at jordbruket blir skadelidende. Landbrukssjefen i kommunen har derfor motsatt seg flere pelsdyranlegg.(7)

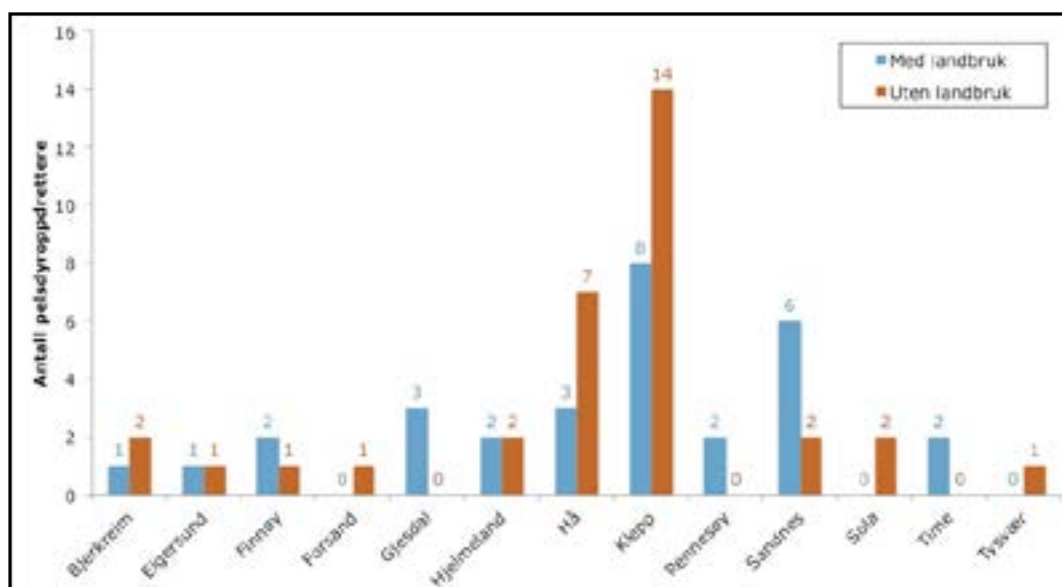

Figur 9. Fordeling av pelsdyr på pelsdyrfarmer i ulike kommuner i Rogaland.

De kommunene i Rogaland med størst andel pelsdyroppdrettere som ikke driver landbruk er Forsand (100 prosent), Sola (100 prosent), Tysvær (100 prosent), Hå (70 prosent), Bjerkreim (66 prosent) og Klepp (57 prosent), se figur 10.

Av Rogalands 13 pelskommuner er det bare 5 kommuner der flertallet av oppdretterne også driver med matproduksjon. Dette gjelder Finnøy, Gjesdal, Sandnes, Rennesøy og Time. Disse har det til felles at antallet dyr ligger lavere enn i de andre kommunene, med unntak av Gjesdal. Antallet varierer hovedsakelig fra 5.000 til 15.000 dyr per farm.

Dette dokumenterer igjen et gjennomgående funn, nemlig at pelsdyrholdet er langt mer ekspansivt blant oppdrettere som ikke produserer mat. Flere bønder har de siste årene sluttet med matproduksjon for heller å drive stort med pelsdyr.(10,11)

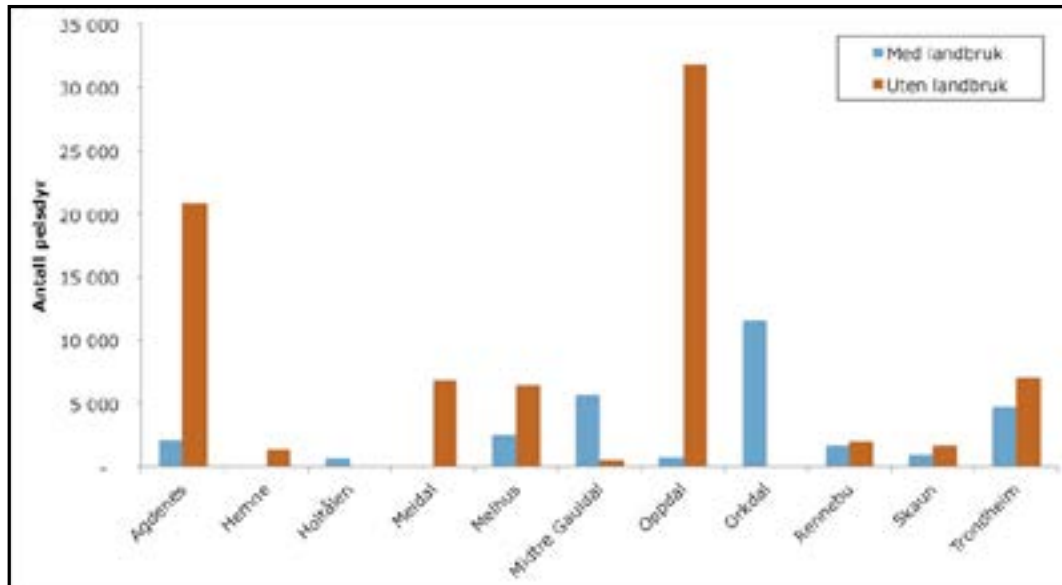

Figur 10. Fordeling av pelsdyroppdrettere i ulike kommuner i Rogaland.

// Sør-Trøndelag

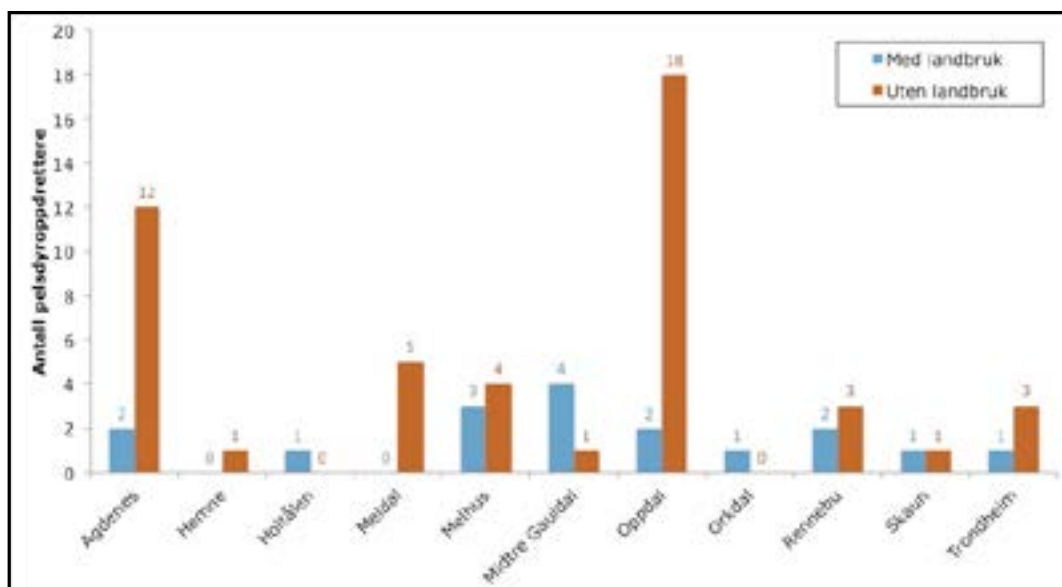
Sør-Trøndelag har flest oppdrettsrev her landet, og det er kommunene Oppdal og Agdenes som har flest pelsdyranlegg, med henholdsvis 20 og 14 oppdrettere. Disse kommunene huser også brorparten av oppdrettsreven. 23.000 rev holdes i Agdenes og 32.500 i Oppdal.

I Agdenes og Oppdal driver langt de fleste pelsdyroppdretterne kun med pels, uten annen landbruksvirksomhet (henholdsvis 91 prosent og 98 prosent, se figur 11).

Figur 11. Fordeling av pelsdyr på pelsdyrfermer i ulike kommuner i Sør-Trøndelag.

I Sør-Trøndelag er det en rekke kommuner med kun et fåtall pelsdyranlegg, med fra ett til seks anlegg. Av disse skiller Orkdal og Trondheim seg ut ved at det her holdes et stort antall dyr, men altså fordelt på et lite antall hender, henholdsvis en og fire oppdrettere (figur 12).

Figur 12. Fordeling av pelsdyrfermer i ulike kommuner i Sør-Trøndelag.

Pelsdyrindustri på store fellesområder

Flere av pelsdyranleggene befinner seg på fellesområder eller industriområder som leies ut enten av kommune eller av private. Her driver flere pelsdyroppdrettere side om side. Noen av disse driver med annet landbruk, men de fleste gjør det ikke.

// Rogaland

Kalsvarden

I Hå kommune i Rogaland ligger Kalsvarden næringspark. Den eies av veterinær Ordin Møller som er bosatt i Asker i Akershus. Det er flere pelsdyroppdrettere som holder til på Kalsvarden. De har i overkant av 50.000 mink til sammen.

I Rogaland driver drøyt halvparten av oppdretterne (52 prosent) kun med pels og ikke med matproduksjon. De kommunene med flest pelsdyr er Hå, Klepp og Sandnes (figur 9 og 10).

Lufffoto 1. Kalsvarden næringspark

// Sør-Trøndelag

Agdenes

Det kommunale fellesområdet på Agdenes i Sør-Trøndelag er bedrifter uten tilknytning til gårdsbruk. Her befinner det seg flere kilometer med bur som til sammen huser drøyt 15.000 rev. I Agdenes driver 12 av 14 oppdrettere kun med pels og ikke med matproduksjon (figur 2 og 3).

Lufffoto 2. Agdenes fellesområde

// Sør-Trøndelag

Revmo

Revmo er et kommunalt fellesområde i Oppdal som kommunen leier ut til pelsdyroppdrettere. Flesteparten av pelsdyroppdretterne i denne kommunen holder dyrene sine her.

18 av 20 opprettere i Oppdal driver uten landbruksvirksomhet. Så nær som alle pelsdyrene, eller 31.500 av 32.500 dyr (kun rev) tilhører disse farmene (figur 11 og 12).

// Sør-Trøndelag

Meldal

Også i Meldal er det et stort fellesområde som benyttes til oppdrett av rev. Ingen av disse oppdretterne driver med matproduksjon (figur 12).

Drøftelse

Undersøkelsen viser at 60 prosent av pelsdyroppdretterne ikke driver med matproduksjon. Det fremgår også at to tredjedeler (67 prosent) av landets rundt en million pelsdyr er tilknyttet pelsdyroppdrettere som ikke driver med matproduksjon. Man kan derfor i dette segmentet tale om en form for industri.

Industrialiseringen viser seg også gjennom satsningen på stadig flere dyr. Fra at farmene tradisjonelt hadde noen hundre dyr, har de største minkfarmene i dag fra 10.000-40.000 dyr, mens de største revfarmene har fra 4.000 og opp til 12.500 dyr.

Undersøkelsen viser at pelsdyrhold som i sin tid var å anse som en biinntekt til matproduserende bønder, i liten grad inngår i en slik sammenheng i dag, og at denne formen for samspill er stadig synkende. I stedet ser vi nå en tendens til at flere bønder velger å avvikle matproduksjonen til fordel for pelsdyroppdrett.

Da disse beregningene ble gjort, drev bare 108 av landets pelsdyroppdrettere med matproduksjon. Man kan dermed vanskelig argumentere for at pelsdyrhold i dagens Norge har betydning for norsk landbruk.

Det største pelsdyrfylket er Rogaland med rundt en halv million mink. Det er et tankekors at det drives mest pelsdyroppdrett i et av de fylkene som har de aller gunstigste befindeiser for matproduksjon i Norge. Det er altså ikke naturbetingelser, som skrin jord som her har fremtvinget pelsdyrholdet, men snarere muligheten for høy profit. Dette underbygges av de store anleggene med fra 5.000 til 40.000 dyr.

Landbrukssjefen og rådmannen i Sandnes kommune i Rogaland stoppet i 2013 oppføring av nytt pelsdyranlegg fordi det ville beslaglegge etterspurt matjord.⁽⁷⁾

I tillegg mangler fylket spredningsareal for ekskrementer, fordi det er blitt så mange mink i fylket hvis avføring opptar store spredningsarealer. At matproduksjonen blir skadelidende på bekostning av pelsdyroppdrett oppfattes som et problem. Sandnes kommune definerer pelsdyroppdrettet som industri, noe også denne undersøkelsen underbygger.

Sandnes kommune definerer pelsdyroppdrettet som industri, noe også denne undersøkelsen underbygger.

Det er på sin plass å stille spørsmål ved kontrollen med utviklingen av pelsdyroppdrettet. Økningen av antall dyr på hver farm har skjedd uten noen form for diskusjon i samfunnet eller i politikken. Mens antallet dyr har økt fra noen hundre til titusener på det meste, er det ikke tatt initiativ for å implementere en øvre konsesjonsgrense. Dette til tross for at loven krever tilsyn med hvert enkelt dyr.

Når forskrift om hold av pelsdyr krever at hvert enkelt dyr skal ha godt tilsyn og stell minst to ganger per døgn (§ 16), er det åpenbart at dette ikke lar seg gjennomføre på anlegg med flere tusen dyr der det bare jobber 3-4 personer.^(10,11)

Det vises også til forskrift om hold av pelsdyr § 5:

"Dyreholder skal sørge for at dyrene stelles av et tilstrekkelig antall personer. Alle som utfører arbeid som kan påvirke dyrenes velferd, skal ha kompetanse til å utføre dette på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte".

Det å drive med pelsdyroppdrett i Norge krever ikke konsesjon. Konsekvensene er ofte manglende kunnskap om dyrenes behov og for mange dyr på for få arbeidere.

Man kan også stille spørsmål ved lovligheten av pelsdyrholdet.

Rev og mink omfattes av dyrevelferdsloven. Det er vanskelig å se at dette dyreholdet tilfredsstillers lovens pålegg, som for eksempel til § 23:

"Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel."

Et gjennomgående funn i denne undersøkelsen er at det er oppdrettere uten tilknytning til matproduksjon som har de største pelsdyranleggene og det største antall dyr.

I Sør-Trøndelag og Hordaland er det eksempler på bønder som har solgt melkekvoten for utelukkende å satse på pelsdyroppdrett.^(10,11) Det er også flere eksempler på sauebønder som har sluttet med sau og gått over til pelsdyroppdrett.^(12,13) Firmsøk på nett (www.purehelp.no) viser at flere pelsdyroppdrettere driver med annen næring i tillegg, for eksempel innen bygg og anlegg.

Den betydelige industrialiseringen som fremgår av denne undersøkelsen gjør det betimelig å gjøre drøftelser på flere plan. I tillegg til kontroll og styringsmekanismer som kan sikre dyrevelferden bør man også drøfte legitimiteten av statstilskuddet til pelsdyrnæringen over jorbruksbudsjettet. Pengestøtten er ment å hjelpe frem matproduksjonen i landet. Denne type subsidier til pelsdyroppdrett synes foreldet og treffer ikke lenger mål.

Referanser

1. NTB, "Pelsdyravvikling kan ramme matproduksjonen", 29. april 2013.
2. Åsland, J., "Delte meiningar om pelsdyr", Solabladet, 27. november 2012.
3. Pihlstrøm, O., "Alt er forandret i norsk landbruk", Stavanger Aftenblad, 10. februar 2014.
4. Statens Landbruksforvaltning, Produksjonstilskudd i jordbruket: liste over produksjoner, URL: www.slf.dep.no, publisert 11. mars 2013.
5. Løyland, J. (Statens Landbruksforvaltning), Epost til Dyrevernalliansen, 21. oktober og 7. november 2013.
6. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning: Pelsdyrhold i Norge – Avvikling, arbeidsforbruk og selskapsform. Ivar Hovland og Erik Bøe. Notat 2012-21.
7. Laugaland, J. M. og Grimen, B., "– Orker ikke slåss mot byråkratiet lenger", NRK Rogaland, URL: http://www.nrk.no/rogaland/sandnes_-minkoppdrett-er-industri-1.11228918, 9. september 2013.
8. Norges Pelsdyrslag, "Beregnet fôrforbruk til pelsdyr 1.1 - 31.12.2013", brev til Statens Landbruksforvaltning, 11. februar 2014.
9. Norges Pelsdyrslag og Pelsdyrtrygdelaget, Årsrapport, 2012.
10. Hynne, G. (Mattilsynet), Personlig meddelelse, 23. september 2013.
11. Nationen, "Droppet melkekyr og satser for fullt på minkpels", 19. november 2013.
12. Tvetter, T. C., "Fra sau til mink i Brummunddal", Pelsdyrbladet 1, 2012.
13. Martinsen, A. "Et stort hopp fra 500 til 1300", Pelsdyrbladet 3, 2013.

Bildekreditering:

revefarm: I. L. Hauge (Dyrevernalliansen), minkfarm: M. Lundsvoll (Dyrevernalliansen), luffoto: finn.no.

Brennerivn. 7, 0182 Oslo
(+47) 22 20 16 50
post@dyreverns.no

www.dyreverns.no
Kontonr.: 0537 34 87378
Org.nr.: 983 482 392